

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Тания Джанфезова

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

за хабилитационен труд

на тема

“Ропотамо и Созопол.

Подводни археологически проучвания 2017 – 2024 г.“

с автор гл. ас. д-р Калин Любенов Димитров

във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2. 2. **История и археология**, специалност „Праистория“ за нуждите на Секция за праистория, Национален археологически институт с музей – Българска академия на науките

Общо представяне на процедурата и на кандидата

Настоящото становище е изготвено съгласно заповед № I 1696/04.09.2025 г. на г-н Директора на НАИМ-БАН, както и на основание на решение на Научния съвет на НАИМ-БАН (протокол № 46/31.08.2026 г.).

Хабилитационният труд се състои от две части. Първата представлява 227 страници текст с включени илюстрации и библиографски списък (220 цитирани заглавия). Във втората са поместени 175 висококачествени приложения с разнообразно съдържание (карти, планове, графично представени теренна документация и находки).

Дисертацията за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ на Калин Любенов Димитров е на тема "Медната металургия по Западния бряг на Черно море (средата на V – началото на IV хил. пр. Хр.)", с научен ръководител проф. д-р Х. Тодорова. Защитена е през 2007 г. към Катедра „Археология“ в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. В нея д-р Димитров анализира данните за развитието на медната металургия в посочения район, предлага типологически класификации за различни категории медни артефакти и локализира конкретни източници на медна суровина (взимайки предвид и резултати от археометрични изследвания на метални изделия), а също така проследява информацията за технологичните аспекти на медната металургия, както и за социалната стратификация през епохата. В този смисъл няма припокриване между темата на дисертационния труд на кандидата за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ и съдържанието на хабилитационния труд.

Впоследствие цялостната научна работа на автора се отнася преди всичко до теми, свързани с археометалургията, с интерпретацията на данни от праисторически гробни контексти, с въпросите по опазването на културното наследство, както и с дейностите по осъществяване и популяризиране на резултати от подводни археологически проучвания. Тя е отразена в публикации и в реферирани издания, включително международни, някои от които са с много висок индекс на цитируемост.

Актуалност на темата

Гл. ас. д-р Калин Димитров познава проблематиката в дълбочина. Темата несъмнено е значима и актуална в дългосрочен план – както поради характерните особености на археологическите изследвания под вода и редицата предизвикателства,

свързани с този вид теренна работа, така и поради спецификата на научно обективното прилагане на резултатите, чието пълноценно разглеждане в праисторически и исторически контекст изисква комплексни умения.

Характеристики на хабилитационния труд и приноси на научната работа

Монографията на автора цели да представи подводните теренни проучвания, проведени според разработената съвременна методика на Центъра за подводна археология, чрез които да възстанови процесите на изграждане и развитие на праисторическите селища до устието на р. Ропотамо и в залива между островите Св. Кирик и Юлита и полуостров Скамни (с. 8, 11-12).

Определянето на конкретните задачи е съобразено със спецификата на изследваните два основни типа останки – пристанищни депозити и праисторически селища. Взаимосвързаното проследяване на информацията от двата посочени района цели да очертае еволюцията на праисторическите селища и взаимодействието на хората с околната среда, а също така да разкрие историята на пристанищата и основните маршрути, с които те са свързани. Специално внимание е обърнато на формиращата среда на двата основни обекта, разположени в защитени морски заливи и населени за продължително време.

Обособени са общо десет глави, които постепенно и последователно потапят читателя в историята на проучванията на българското черноморско крайбрежие (глава 1), представят методиката на изследване, прилагана конкретно от Центъра за подводна археология (глава 2), очертават първите (глава 3) и съвременните проучвания на обект Ропотамо (глава 4), а също и конкретните данни за праисторията в района на Ропотамо (глава 5). По този начин посочените общо пет глави оформят своеобразен първи дял от работата. Същинският втори дял е съставен от следващите глави, насочени към представянето на информацията за подводните археологически проучвания в Созопол: тяхното начало (глава 6), развитие до 2020 г. (глава 7), подновените проучвания, представени в перспектива (глава 8), както и резултатите от съвременните проучвания, проведени през последните години (глава 9), съпроводени от коментари върху особеностите на ландшафта (глава 10), а на финала – и от заключителни бележки (глава 11). Хабилитационният труд не следва стандартен модел по отношение на структурирането на текста на изложението, но става ясно, че организирането на отделните части е изцяло съобразено с поставените цели.

Съвсем сполучливо *първата глава* (с. 9-28) започва с началото на подводните археологически проучвания в България, с акцент върху резултатите от проведените в Китен/Урдовиза изследвания – представени в последователността на откриване, според спецификата на стратиграфията, характеристиките на находките и данните за палеосредата.

Втората глава (с. 29-41) запознава с методиката и организацията на подводните проучвания конкретно на Центъра за подводна археология след 2017 г., включително и с някои находчиви технически прийоми за адаптиране на съвременни материали и изделия при ползването на оборудване за целите на подводното изследване.

В *третата глава* (с. 42-59) са подчертани приносите на участниците в ранните експедиции по южното черноморско крайбрежие и в частност в района на Ропотамо, разкрили „загиналото селище“ от ранната бронзова епоха, богатото антично и средновековно селище и останките от интерпретирано „потънало пристанище“ (с. 59).

В *четвъртата глава* (с. 61-109) подробно са разгледани проучванията в акваторията пред устието на р. Ропотамо (осъществени през 2017-2020 г.), подновени след прекъсване от три десетилетия. Несъмнено положително впечатление оставят

детайлното представяне на резултатите от теренната археологическа работа, прилагането на вертикално електрическо сондиране под вода, оценяването на сложната стратиграфска картина в района, локализирането на устието на реката през праисторическата епоха и отчитането на процесите, свързани с трайното отваряне на пра-устието на Ропотамо. Подчертано е значението на характеристиките на геоложката основа и на палеосредата, умело съпоставени с конкретни наблюдения и от нашата съвременност. Резултатите от проучването на останки, обхващащи различни периоди от ранната бронзова епоха до османския период са ценни; такива са и направените предположения за наличие на неолитни селища, разположени на сушата.

Петата глава (с. 110-111) обобщава направените наблюдения, подчертава значението на интердисциплинарните изследвания и повдига въпроси относно характеристиката на групите, населявали района.

Шестата глава (с. 112-118) представлява увлекателен разказ за началото на археологическите проучвания в Созопол, а *седма глава* (с. 119-135) запознава с резултатите и тенденциите при проучването на района до 2020 г., като са очертани някои важни въпроси, които са дискутирани в детайли по-нататък в текста.

Текстът на *осма* (с. 136-144), както и на *девета глава* (с. 145-205), подчертава приносите на авторите проучвания и на дейността на Центъра за подводна археология при работата с архивни данни, при издирванията на обекти, провеждането на подводни проучвания и въвеждането на прилагане на ГИС методи. Детайлно са представени резултатите от подводни археологически проучвания на екипа, съпроводени са от висококачествена визуализация (фотограметрично заснемане, височинни модели, цифрови теренни модели, ортофото изгледи и подводни фотографии). Впечатляващи са подходите за работа, при които са създадени прогнозни модели и хипотези, определящи конкретните търсения на терен спрямо специфично обособени зони за проучване. Приноси са и наблюденията върху стартиграфията и материалите от халколитната, от ранната и средната бронзова епоха, основани и на данни от серии радиовъглеродни дати и проби от седименти.

Десета глава (с. 206-215) предлага опит за проследяване на процесите, свързани с променящия се ландшафт (най-вече по отношение на промяната в морското равнище) и тяхното отражение в живота на хората, обитаващи района през съответните праисторически периоди. Наблюденията са основани на данни и за сушата и релефа на морското дъно от времето преди изграждането на пристанището в Созопол. Интригуващо е локализирането на пристанището на Аполония и определянето на две функционални зони в него – една търговска и една за обслужване на плавателни съдове, както и предположението за наличие на фарова кула. Особено ценни са данните именно за точно локализирани праисторическите селища в Созопол – от VII-VI хил. пр. Хр.(предполагаемо селище), от V-IV хил. пр. Хр, от III хил. пр. Хр. и от края на II – началото на I хил. пр. Хр. Проследено е развитието на хоризонталната стратиграфия, дискутирани са важни фактори като наличие на сладководни източници и обичайни дейности, упражнявани от населението през съответния период.

Единадесета глава (с. 216-218) представя накратко заключителни бележки за подводните проучвания до Ропотамо и Созопол, този път при подчертано съпоставяне между обектите от двата района и с очертаване на бъдещи задачи, свързани с проучването и на други обекти.

Целта на хабилитационния труд, според конкретното формулиране в текста и заявения профил на кандидата, е изпълнена. Работата отразява в положителна светлина и постиженията на автора, и дейностите на Центъра за подводна археология, развивани в продължение на осем години – четири кампании в Ропотамо, представени като

завършено проучване на обекта и пет кампании в района на Созопол с намерение за бъдещо развитие. Тези дългогодишни усилия, свързани с трудоемки и високоспециализирани изследвания, логично водят до качествено нова информация, която цели да спомогне за обогатяване на научните търсения и дискусиите, свързани с проучването на миналото на района.

Депозиранията монография няма аналог в родните научни изследвания и ясно представя разнообразни аспекти от изследователския процес – от формулирането на хипотеза до потвърждаването ѝ от специализирани проучвателски търсения или предлагането на нов поглед върху проблематиката. Текстът изобилства от конкретни данни и действително показва, че са преодолен редица предизвикателства при реализирането на специфичните и трудоемки кампании по организираното екипно провеждане на подводни изследвания. Демонстрирано е системно прилагане на съвременни интердисциплинарни методи – както на терен, така и при интерпретацията на резултатите, което е довело до безспорни приноси. Особено ценно е представянето на промените в черноморското ниво на водата по южното българско крайбрежие през обособени праисторически етапи (иначе в рамките на период, обхващащ няколко хиляди години). Полезно е проследяването на развитието на селищата в конкретна локация, съчетано с наличните данни за палеосредата. Същото се отнася и до синхронното съпоставяне между двата основни проучени района, както и за диахронното проследяване на развитието във всяка отделна локация. Всичко това допринася за разкриване на спецификите на кратковременни епизоди на заселване, принадлежащи на иначе дългия и сложен процес на постепенно приспособяване на хората към промените в околната среда.

Всички илюстрации са с отлично качество, а финалното редакторско оформяне на текстовата част, разпределена равномерно по дялове и синхронизирана с пълния набор от илюстрации, ще гарантира изключително високото качество на публикацията.

Заклучение с ясно формулирана оценка на дисертационния труд.

Депозираният труд на гл. ас. д-р Калин Любенов Димитров, както и публикациите на кандидата, са резултат от системно развивани аналитични качества на високо професионално ниво в специфична сфера, свързана с редица предизвикателства при преодоляването на обективни трудности – както при самата работа на терен, така и по отношение на систематизираната обработка на получените резултати. Поради осъществените приноси и демонстрираните качества в тази работа давам своята **положителна оценка** за заемането на академичната длъжност и присъждането на степен „**доцент**” на кандидата Калин Любенов Димитров в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2. 2. История и археология, специалност „Праистория“.

29. 09. 2026 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Тания Джанфезова)

TANYA
YORDANOVA
DZHANFEZOVA
DZHANFEZOVA
Digitally signed by
TANYA YORDANOVA
DZHANFEZOVA
Date: 2026.09.29
13:56:34 +03'00'